

Andela Jeličić

Levijatan i zmija u Starom Zavjetu

Problem zmije u Starom zavjetu otvara vrata u širinu mitološkog i poetskog svijeta biblijskih tekstova. Zmiju nalazimo u prvim poglavljima Biblije, u priči o stvaranju, što govori u prilog tezi da je za redaktore Biblije ovaj simbol predstavljao velik izazov. Članak poput ovog ne može iscrpiti problematiku, već želi motivirati čitatelja i ocrtati neka suvremena otkrića mitološkog i poetskog svijeta koji stoji u korijenima biblijske teologije, antropologije i poimanja zla.

Problem počinje s kultom iz rano-izraelitskog, ili pred-izraelitskog razdoblja, u kojem susrećemo biće imenom Ašera koje ima određene zmijolike asocijacije, a koje se vezuje uz dominantno božanstvo izraelskog naroda, boga JHWH. Bitno je naglasiti (kao premisu) da je izraelska monoteistička vjera imala svoj razvojni put, koji je od monolatrije prerastao u monoteizam. Za potrebe ovog članka fokusirali smo se na problem Levijatana. U biblijskoj tradiciji, Levijatana susrećemo u razmjerno malo tekstova: psalmi 74 i 104, Job 3 te Izaija 27. Razvoj teme vidljiv je u Novom zavjetu, koji razvija isti motiv u knjizi Otkrivenja, ali i u rabinskoj ili apokrifnoj literaturi. Levijatan je biće koje nalazimo i u predbiblijskoj literaturi, primjerice ugaritskoj tradiciji, koja spominje biće LTN, kao i na Akadskom pečatu koji datira iz 2300. god. pr. Kr., a na kojem se vidi biće sa sedam glava koje uništavaju dva božanstva.

S psalmom 74 započinje naše biblijsko istraživanje koje otvara problem. Psalm se bavi dominantno povijesnom tematikom te spominje Levijatana kao biće s više glava koje je pobijeđeno od izraelskog Boga. Kontekst upućuje na mitološku interpretaciju migracije naroda preko opasnog područja mora i pustinje. U ovom smislu Levijatana se može interpretirati kao simbol strane političke sile, no za argumentaciju ove interpretacije potrebno je dobro poznavati kontekst psalma 74 – posebno niz tekstova od psalma 73 do psalma 78.

Sljedeći je tekst, Izaija 27, kasnijeg datuma i pripada apokaliptičkoj literaturi. U tekstu se govori kako će Gospodin kazniti Levijatana, zmiju. Uočavamo promjenu perspektive – kažnjavanje Levijatana je projicirano u budućnost, a kontekst upućuje da iza simbolike Levijatana stoje svjetovne (neznabožačke) sile u širem smislu, a ne nužno jedna politička sila.

Knjiga o Jobu širi perspektivu te Levijatana smješta u kontekst kletve i to *post factum* kletve, dakle one od koje se *ne* očekuje da pokaže svoje učinke. Knjigu o Jobu karakterizira zaokupljenost pojedincom koji se bori s razumijevanjem vlastite sudbine. Kao izraz najdubljeg očaja Job izgovara kletvu koju interpretiramo kao „izvrtanje stvaranja“, odnosno poziv stvorenom svijetu da nestane, i to uz pomoć onih koji znaju „pozvati Levijatana“. To je svojevrsno izvrtanje motiva iz, primjerice, psalma 74 u kojem se Božja pobjeda nad Levijatanom doživjela kao početak života, svijeta. Job će kasnije simbolički izraziti Božju prevlast nad stvorenim svijetom upravo kroz sliku Božjeg poigravanja s bićem Levijatan.

Motiv će se razviti i u Novom zavjetu, gdje se otkriva novi horizont razumijevanja. Slijedimo interpretaciju prof. Uga Vannia, koji je u svojoj studiji o Otkrivenju postavio ključ za razumijevanje teriomorfne, odnosno životinjske simbolike biblijskih tekstova.

Otkrivenje 12 opisuje čudovište, zmaja sa sedam glava, kojeg u kontekstu Otkrivenja interpretiramo kao povijesnog neprijatelja progonitelja prve kršćanske zajednice. Istodobno, simbolika brojeva nam otkriva da je za pisca Otkrivenja zmaj *vrhunski izraz zla* u povijesti, bez obzira na to pogađa li to zlo pojedinca ili zajednicu, ono se u svojoj biti bori protiv Dobrog. Teriomorfni simbolizam, otkriva prof. Vanni, upućuje da se pred biblijskim piscem nalazio problem koji karakterizira nemogućnost komunikacije s ljudskim, jer čovjek sa životinjom ne može komunicirati. Istodobno, lik životinje, koja je nužno stvorenje, bilo ono realno ili fantastično, govori da je za biblijskog pisca morfologija zla nešto što jasno pripada sferi koja je uvijek ispod Božje.